

для субъектов инновационной инфраструктуры, кластеров, которые самостоятельно, исходя из коммерческих соображений, самоорганизуются под действием рыночных механизмов, расширяют зону своих услуг на все регионы, образуя целостную инновационную инфраструктуру страны.

Ключевые слова: инновационная инфраструктура, национальная инновационная система, кластер, хаб, сетевые структуры, самоорганизация, синергетический эффект.

Kniazevych A., Britchenko I.

CLUSTER APPROACH TO THE CREATING OF INNOVATIVE INFRASTRUCTURE OF THE COUNTRY

The experience of national innovation systems in developed countries indicates that the development of innovative models of the national economy is not possible without the formation of active innovation infrastructure. Only certain elements of the innovation infrastructure, requiring the development of a mechanism of complex formation and effective functioning of such network systems have been formed in Ukraine in modern conditions. The problems of formation and development of innovation infrastructure in difficult social and economic conditions have been considered in the article. The aim of the study is to analyze the role and impact of clusters on the self-organization and self-development of innovative infrastructure with limited financial resources. Methods of dialectical knowledge, theoretical generalization, systematic approach and method of abstraction that allowed developing a model of interaction of the constituent elements of innovation clusters and their impact on the innovation infrastructure are the theoretical basis of the research. The problem of influence of regional clustering to create a network of companies for maintenance of infrastructure, that offer and distribute their services on commercial basis, has been studied. Clustering of regions is accompanied by the spread of the influence of the growing number of clusters (innovation structures of the network type) on the national economy and its innovation infrastructure. A certain infrastructural environment is created around the hub and the core of a cluster - a number of companies specializing in innovative services that could commercially offer services not only to cluster firms, but also to all innovation active enterprises. Clustering of regions can serve as a basis for further self-organization and self-supporting for subsidiary companies under market mechanisms of management and transformation of innovation infrastructure of clusters into basic platform for innovation infrastructure of the country. The state, creating a favorable investment policy, regulates the boundary conditions of the activities for the subjects of innovation infrastructure, clusters that are self-organizing themselves, based on commercial considerations, under the market mechanisms, expanding their services to all regions, forming a coherent innovation infrastructure of the country.

Key words: innovative infrastructure, national innovation system, cluster, hub, network structure, self-organization, synergistic effect.

Одержано 04.04.2015 р.

УДК 330.341

Коваленко Ольга Володимирівна,

к.е.н., старший науковий співробітник,

заступник завідувача відділу економічних досліджень,

Інститут продовольчих ресурсів Національної академії аграрних наук України

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ПОБУДОВИ МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ

На основі узагальнення теоретичного доробку щодо інноваційних систем та концепцій інноваційного розвитку світових економік обґрунтовано передумови та доцільність побудови мезосередовища інноваційного розвитку продовольчого комплексу в Україні. Окреслено архітектуру, складові та умови можливого прискорення інноваційних процесів цієї сфери економіки. Зазначено, що прогрес у продовольчому комплексі завжди визначається революційними науково-технічними досягненнями суспільства. Мета статті – на основі узагальнення наукового доробку щодо інноваційних систем та концепцій інноваційного розвитку світових економік, обґрунтувати передумови та доцільність побудови мезосередовища інноваційного розвитку продовольчого комплексу в Україні, окреслити архітектуру, складові та умови можливого прискорення інноваційних процесів цієї сфери економіки. Встановлено, що незважаючи на низькі поточні макроекономічні показники впродовж останніх п'яти років спостерігаються інноваційні ривки в окремих галузях продовольчого комплексу. Серед них – олієжирова галузь, яка змінила свій статус з відсталой до бюджетоформуючої в економіці країни. Причиною її стрімкого розвитку є вдале поєднання взаємопов'язаних складових – науки, виробництва і бізнесу. Аргументовано, що гальмує інноваційний розвиток продовольчого комплексу недосконалість всієї його інноваційної системи. Виявлено причини гальмування інноваційних процесів.

Присутність означених тенденцій у продовольчому комплексі зумовило необхідність аналізу і синтезу чинного в Україні інноваційного розвитку цього сегменту національної економіки. Виявлено, що розвиток науково-технічного прогресу впродовж останнього десятиліття змінив існуючі уявлення щодо критерію комплексоутворення продовольчого комплексу. Структуру інноваційної системи продовольчого комплексу України запропоновано розуміти як сукупність взаємопов'язаних функціональних блоків, їхніх зв'язків з підгалуззями продовольчого комплексу, підсистемами національної інноваційної системи, іншими структурними елементами національної економіки та об'єктами зовнішнього середовища. Спільна дія усіх складових повинна забезпечувати високий рівень соціальних стандартів, втримувати баланс інтересів суспільства, бізнесу і влади. Лише за цієї умови можливе прискорення інноваційних процесів, підвищення інтелектуальної активності й, загалом, стійкий інноваційний розвиток економіки країни.

Ключові слова: продовольчий комплекс, інноваційний розвиток, науково-технічний прогрес, національна інноваційна система.

ВСТУП

Досвід розвинутих економік світу засвідчує, що прогресивний розвиток галузей агропродовольчого сектору безпосередньо залежить від рівня розвитку фундаментальної науки та здатності впроваджувати техніко-технологічні, організаційні та інші нововведення в господарську діяльність. Визначальний тиск на інноваційний розвиток галузей продовольчого комплексу у новому тисячолітті створює зростання попиту на харчові продукти внаслідок збільшення населення планети й чималої кількості голодуючих у світі, що за прогнозами ФАО у 2050 році має скласти близько 500 млн. осіб. Прогнодувати населення, яке до того часу має збільшитися до 9 мільярдів, можливо лише за умови підвищення світових обсягів виробництва харчових продуктів в середньому на 60%. У протилежному випадку світ очікує нестача продовольства, яка призведе до соціальних потрясінь, конфліктів, у тому числі й військових.

Соціальна реакція населення країн світу завжди викликана економічними мотивами і, у першу чергу – купівельною спроможністю придбання харчових продуктів. У глобальній конкуренції, в кінцевому рахунку, виграє той, хто володіє їжею, а не зброєю. Країни світу вирішують продовольчу проблему по-різному. Однак жорсткість міжнародної конкуренції змушує будь-яку державу створювати умови для свого інноваційного розвитку, зокрема у продовольчій сфері.

Постановка проблеми. Завдяки досягненням науково-технічного прогресу на початку ХХ століття, відбувся розподіл світу в інноваційній сфері, визначилися країни-лідери – це, насамперед, США, Японія, окремі країни Західної Європи. За даними Міжнародного валютного фонду Україна відноситься до групи країн світу з перехідною економікою (вся група складає 94 країни), її внесок у світовий ВВП становить 0,25%. Реальна річна зміна ВВП України у 2013 р. складала 0%, у 2014% – (-6,5%) [1].

Розглядаючи перспективи України в сучасному глобалізованому світі, ряд вчених вважають, що принципово можливими для її розвитку є два сценарії: 1) підтримка і вдосконалення існуючих у країні виробничих та поступовий розвиток економіки в традиційних для неї напрямках; 2) «інноваційний прорив» – розвиток нових технологічних напрямів, забезпечення на їх основі прискореного економічного зростання [2, 3].

Нині в Україні переважає перший сценарій розвитку. В наукових колах домінує думка, що

розвиваючись цим шляхом Україна не скоро ввійде в коло розвинутих держав, крім того, можливе її поступове витіснення на периферію світової економічної та політичної системи. Теза про можливість реалізації третього – «кризового» сценарію, за якого рівень життя та соціальні стандарти в країні будуть погіршуватися порівняно з країнами, які входять до числа розвинутих [4] – сьогодні справдилася.

Разом з тим, незважаючи на вкрай низькі поточні макроекономічні показники, впродовж останніх років Україна посідає третє місце серед експортерів зерна у світі. Наразі ми є свідками інноваційних ривків в окремих галузях продовольчого комплексу. Це стосується, зокрема, олієжирової галузі, яка змінила свій статус з відсталої до прогресивної. Результатом такого стрімкого ривка є не тільки вихід на міжнародні ринки і міцно зайнята ніша в рейтингу світових лідерів, а й той факт, що завдяки своїй експортній спрямованості і вдалому поєднанню взаємопов'язаних складових – науки, виробництва і бізнесу, вона стала бюджетоформуючою в економіці країни.

Інтенсивний розвиток сучасних харчових технологій потребує збільшення виробництва аграрної сировини й значно посилює вимоги щодо її асортименту та якісних характеристик. Нині переробники зернових культур замовляють і придбають сировину з наперед заданими технологічними і хіміко-біологічними властивостями. Крім того, у світовій структурі посівних площ наразі значно зросла частка зернових і технічних культур, які вирощуються для переробки на нехарчові цілі, зокрема, пшениці й кукурудзи для виробництва біоетанолу, а ріпаку – для виробництва біодизеля.

Закономірно, що прогрес у продовольчому комплексі завжди визначається революційними науково-технічними досягненнями суспільства. Світові інноваційні процеси протягом тривалого шляху свого розвитку зазнавали постійних змін. Особливе місце у цій еволюції займає орієнтація досліджень на економічне обґрунтування інноваційних процесів, обставин і причин їх виникнення, а також змін, які відбулися в суспільстві внаслідок впровадження нововведень. З цих позицій, основною ідеєю пропонованого дослідження є визнання того, що світові досягнення науково-технічного прогресу нашої епохи є невід'ємною складовою досягнень вітчизняної харчової промисловості і всього продовольчого комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Поширення наукового знання про природу і провідну роль інновацій та створення для них сприятливого середовища обумовило появу досліджень щодо теорії національних інноваційних систем. Фундаторами нового напрямку наприкінці 80-х – на початку 90-років були представники різних країн: К. Фрімен (Великобританія), Р. Нельсон (США), Дж. Досі (Італія), Б. Лундвалл (Швеція) [5-8]. Розбіжності в теоретичних підходах цих дослідників пов'язані з політичними і культурними особливостями інноваційного розвитку в їхніх країнах, відмінностями у цілях дослідження і стратегіях розвитку. Водночас, моделі означених вчених мають ряд схожих елементів і показників у структурі національних інноваційних систем. Позиції дослідників збігаються на тому, що інноваційні системи являють собою мережу інституційних структур у державному і приватному секторах економіки (у тому числі інститутів правового, фінансового і соціального характеру) у межах яких створюються, зберігаються і поширюються нові знання та технології. Елементами інноваційної політики при цьому мають бути: організація та управління наявними ресурсами; гармонійне поєднання ринкової конкуренції з централізованим управлінням і плануванням; поєднання вертикальних і горизонтальних зв'язків між дослідниками і виробниками в межах однієї компанії; забезпечення взаємодії наукових і підприємницьких структур; збереження національної ідентичності і культурних традицій.

На хвилі сучасного прогресу продовжують виникати нові моделі економіки, більш складні і прогресивні. Присутність означених тенденцій у продовольчому комплексі зумовлює необхідність аналізу і синтезу чинного в Україні інноваційного розвитку цього сегменту національної економіки.

Стратегією економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки [9] визначено необхідність переходу до інноваційної моделі економічного зростання та розвитку високотехнологічного виробництва. Кабінетом Міністрів України прийнята Концепція розвитку національної інноваційної системи (до 2025 р.) [10], що наголошує на необхідності всебічної підтримки інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання на всіх стадіях інноваційного процесу, стимулюванні попиту на результати наукових досліджень і розробок, кваліфікованого персоналу, створення сприятливих умов для виробництва інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості тощо. Водночас, чіткого переліку і механізму створення цих сприятливих умов досі не існує.

На необхідності аналізу інновацій та структурної перебудови як єдиної проблематики наголошував у своїх працях І. Лукінов. Вчений стверджував, що «...політика ефективних ринкових реформ органічно пов'язана з інвестиціями та інноваціями в структурні перетворення» [11, с. 137].

Після Четвертих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників в Україні розпочало формування системного наукового знання

щодо проблеми інноваційної моделі розвитку продовольчого комплексу, зокрема, у харчовій та переробній промисловості [12], що знайшло втілення в опрацюванні класифікації інноваційних процесів у системі АПК, яку запропонував П. Т. Саблук [13].

Концептуальну модель інноваційної системи АПК (ІСАПК) наводить Л. Федулова [14]. Головним завданням цієї моделі є збільшення аграрного інноваційного потенціалу, основу якого становлять науково-технічні розробки для агропромислового виробництва. На її реалізацію має бути спрямована державна аграрна економічна політика, завдання якої збігаються з окресленими у Концепції розвитку національної інноваційної системи.

Розробки системного характеру щодо окремих питань інноваційного розвитку продовольчого комплексу здійснювалися багатьма вченими за такими напрямками: регіональні аспекти [15-16]; методичні підходи до оцінки ступеня інноваційності наукової продукції [17]; функціональні особливості [18]; інституціональне забезпечення та державне регулювання [19-20]; інноваційно-інвестиційні аспекти щодо впровадження нових технологій для забезпечення глибокої переробки сільськогосподарської сировини та виробництва харчових продуктів із заданими наперед властивостями [21]; теоретичне обґрунтування хвилеподібності інноваційної діяльності у харчовій та переробній промисловості, а також посилення ролі держави у відтворювальному процесі галузі в періоди криз [22-23].

Обґрунтував доктринальні засади розвитку харчової промисловості країни на тривалу перспективу П. Борщевський. Автор підкреслив важливість вивчення структурних змін та ринкової кон'юнктури галузі; спрогнозував динаміку попиту й пропозиції на продовольчу продукцію; підкреслив роль державного регулювання ринку стратегічних продовольчих товарів; наголосив на необхідності розроблення дієвого механізму інвестування технологічних змін для забезпечення інноваційного розвитку харчової промисловості [24-25].

Враховуючи усі вищезазначені напрацювання, а також глобалізаційний вплив на економіку країни, вважаємо, що основною причиною не конкурентоспроможності продовольчого комплексу є недосконалість всієї його інноваційної системи. Зокрема, практична площина креативного потенціалу соціальної складової інноваційних систем у вітчизняних наукових працях розкрита недостатньо. Крім того, не менш важливо встановити межі впливу цієї складової на інноваційні процеси, а також визначити раціональну пропорцію між соціальною та фінансовою складовими для забезпечення стійкого розвитку інноваційної системи. Для інноваційної системи продовольчого комплексу невирішеним лишається питання щодо елементів інноваційної інфраструктури, що сприяла б функціонуванню замкнених інноваційних циклів. У той же час, для створення загальнонаціональної інфраструктури фактично незамінною лишається роль держави.

Мета статті (постановка завдання). Мета статті – на основі узагальнення наукового доробку

щодо інноваційних систем та концепцій інноваційного розвитку світових економік, обґрунтувати передумови та доцільність побудови мезосередовища інноваційного розвитку продовольчого комплексу в Україні, окреслити архітектуру, складові та умови можливого прискорення інноваційних процесів цієї сфери економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основною відмінністю між продовольчим і агропромисловим комплексами вважають їхню структуру. На переконання авторів, кінцевим продуктом у структурі продовольчого комплексу мають бути лише харчові продукти (а не весь спектр агропромислового виробництва), у тому числі й не похідні від сільського господарства (сіль, деякі вітаміни, мінеральні добавки, радіопротектори, столові та мінеральні води, морепродукти та ін.). Структуру продовольчого комплексу, зазвичай, розглядають за галузевим складом, виділяючи продуктивні підкомплекси, які іноді називають «спеціалізованими продовольчими комплексами». Кожний з них об'єднує галузі, підгалузі й види діяльності, технологічно взаємопов'язані в процесі виробництва конкретних кінцевих харчових продуктів. При цьому єдиним критерієм комплексоутворення вважається саме технологічний взаємозв'язок галузей, що виробляють кінцевий продукт [26].

Метаморфозою в структурі продовольчого комплексу стало те, що розвиток науково-технічного прогресу лише впродовж останнього десятиліття змінив існуючі до цього часу уявлення щодо критерію комплексоутворення. Сьогодні ми є очевидцями того, що кінцевим продуктом, технологічно цілковитого взаємопов'язаним з галузями продовольчого комплексу, може бути нехарчова продукція, наприклад, біоетанол, що виробляється на спиртових або цукрових заводах або біодизель – продукт олієжирової галузі. При цьому організуючим ядром для сировинної бази і всього продовольчого комплексу є харчова промисловість.

Отже, подібні інноваційні модифікації в продовольчому комплексі ґрунтуються на суттєвому техніко-технологічному оновленні існуючого виробництва з одночасною розробкою більш досконалих, за економічними параметрами, технологій, які ймовірно, можуть стати основою економіки майбутнього, основою нового технологічного укладу. Невідворотність суспільної еволюції змушує вважати ці явища прогресивними.

Кожна історична епоха створює свою конфігурацію взаємодії суспільства, а оскільки суспільство не стабільне, то й теорія національних інноваційних систем не може стати довершеною і цілісною.

Спіраючись на досягнення країн, економіки яких досягли успіху завдяки інноваційному розвитку, сучасні вчені визнають важливість у цьому процесі створення конкурентного інноваційного середовища. Натомість поєднання функцій державного управління та управління інноваціями часто не дає позитивних результатів через опір змін, які порушують сталість

традиційних організаційних форм і матеріально-фінансових потоків, які зазвичай розглядаються владними структурами як загроза національній безпеці. Водночас, прагнення до збереження національних інтересів спонукає уряди розвинених країн знаходити вихід з цієї ситуації. Мінімізувати адміністративне втручання держави і одночасно максимізувати державне фінансове сприяння інноваціям стало можливим завдяки механізму автономізації управління національною інноваційною системою (НІС). Хоча стосовно самої НІС як головного інструмента управління інноваціями світова наукова спільнота ще остаточно не визначилася, автономізація управління НІС в окремих країнах (США, Фінляндії та ін.), за сприяння держави, на практиці вирішувала такі завдання: для уникнення адміністративного тиску здійснювалося поступове делегування управлінських функцій відповідним структурам НІС, створювалися замкнені інноваційні цикли фінансового, інтелектуального та соціального капіталів [27, с. 234-235; 28]. Завдяки новому способу управління інноваціями було підтверджено на практиці важливий висновок: прискорення інноваційних процесів і підвищення інтелектуальної активності можливі за наявності певного балансу соціального та фінансового капіталів.

В Україні у сфері управління інноваційними процесами продовольчого комплексу зіштовхуються інтереси великого корпоративного бізнесу, малого підприємництва, споживачів і влади, що вимагає координації їхніх зусиль на стратегічних напрямках розвитку і забезпечення національних інтересів. Вважаємо, що вирішенню економічних проблем інноваційного розвитку країни (у площині гарантування продовольчої безпеки) сприятиме створення і забезпечення ефективного функціонування інноваційної системи продовольчого комплексу.

Узагальнивши науковий доробок і практичний досвід ряду розвинених країн, вважаємо, що інноваційна система продовольчого комплексу (ІСПК) як складова ланка національної інноваційної системи (НІС) України – це середовище, що сприяє інноваційним процесам у сфері продовольчого комплексу. Архітектура ІСПК має будуватися на основі рівноважної впорядкованості, як система управління автономним інноваційним середовищем, яка контролює замкнені інноваційні цикли фінансового, інтелектуального та соціального капіталів і, водночас, забезпечує відкритий, немонополізований науковий простір. У межах цієї системи мають функціонувати підрозділи, структурно підпорядковані інноваційному центру управління з власними: виробничою та інформаційною інфраструктурою; системами комунікацій; системами захисту інформації та потоків фінансового капіталу, замкнених в межах ІСПК; системами прогнозування соціально-економічного та технологічного розвитку; інститутами створення інноваційного інтелектуального та фінансового капіталів; інститутами створення інноваційного соціального капіталу; системою підтримки та захисту внутрішньої конкуренції. Ступінь інтегрованості ІСПК з державними інститутами управління може змінюватися в процесі

розвитку і становлення ІСПК, однак він має бути раціонально мінімальним. З одного боку, управлінська ефективність ІСПК буде вищою, якщо менше залежатиме від державного та політичного адміністрування. З іншого, на початковому етапі становлення ІСПК потребуватиме посиленого державного фінансового сприяння у створенні інновацій (зокрема, запровадження інноваційного фонду або фонду фундаментальних досліджень у галузях продовольчого комплексу) з подальшою мінімізацією ролі держави в інноваційному управлінні. Разом з тим, слід враховувати, що максимально ефективне використання фінансових коштів можливе лише за умови високого рівня соціального капіталу – порядності, відданості справі, самодисципліні керівників новостворених фондів, що стояли б на захисті соціального та інтелектуального капіталів. Далі держава має поступово зменшити втручання і здійснювати опосередкований вплив на інноваційну систему через сприяння розвитку ринкового середовища і конкуренції.

До організаційної структури ІСПК мають також увійти навчальні заклади з підготовки кадрів дослідників, виробників та організаторів виробництва інновацій (товарів та технологій), щоб належно забезпечити робочою силою повний інноваційний цикл від науки до виробництва та комерціалізації.

ІСПК має стати інструментом управління системними інноваційними процесами. Створення розгорнутого спеціалізованого інформаційного ринкового середовища сприятиме використанню зворотних інформаційних зв'язків, здійсненню відповідних коректив у мережі взаємопов'язаних виробництв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World Economic Outlook: Legacies, Clouds, Uncertainties. Contents – International Monetary Fund. – October 2014. – <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/pdf/text.pdf>.
2. Національна інноваційна система України: проблеми і принципи побудови / Макаренко І. П., Копка П. М., Рогожин О. Г., Кузьменко В. П. / За наук. ред. І. П. Макаренка. – К.: Інститут з проблем національної безпеки. 2007. – 520 с.
3. Варналій З. С. Регіональна інноваційна політика України: проблеми та стратегічні пріоритети / З. С. Варналій // Економіст. – 2007. – № 9. – С. 36-39.
4. Михайлівська О. Інноваційний прорив України: політичний міф чи реальна можливість у глобалізованому світі / О. Михайлівська // Економіст. – 2008. – №8. – С. 34-38.
5. Freeman C. The 'National System of Innovation' in historical perspective // Cambridge Journal of Economics. – 2003. – vol. 19. – N.I. – p. 5-24.
6. Nelson R., ed. National Innovation Systems: A Comparative Study. – N.Y.: Oxford University Press, 1993. – 524 p.
7. Dosi G., Freeman C, Nelson R., Silverberg G., Soete L., eds. Technical Change and Economic Theory. – London and N.Y.: Pinter Publishers. 1988. – 645 p.
8. Lundval B. A., ed. National Systems of Innovations – Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning. – London: Pinter Publishers, 1992. – 234 p.
9. Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки [Електронний ресурс] / Указ Президента України № 493 від 23.04.2004 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/493/2004>.
10. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України; Розпорядження № 680-р від 17.06.2009 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-p>.
11. Лукинов И. И. Эволюция экономических систем / И. И. Лукинов. – М.: Экономика, 2002. – 567 с.
12. Борщевський П. П. Доктринальні засади розвитку харчової промисловості України на тривалу перспективу / П. П. Борщевський // Основні напрями високоєфективного розвитку пореформеного

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Інноваційний процес – процес незворотний – це об'єктивна реальність всієї світової економіки. Цей процес неможливо стримати (можливо лише тимчасово пригальмувати), але очевидно, що він обов'язково вплине на внутрішнє середовище кожної окремої країни і змусить відновити її економічну та політичну систему. Водночас, довготривале стримування системою управління цього процесу призведе до сплеску загрозливих сценаріїв розвитку подій у суспільстві, загострення воєнно-політичної, соціально-економічної сфер і фатальних наслідків для країни. Єдиний вихід – створення ефективної інноваційної системи.

2. Структуру інноваційної системи продовольчого комплексу України ми уявляємо як сукупність взаємопов'язаних функціональних блоків і їхніх зв'язків з підгалузями продовольчого комплексу, підсистемами національної інноваційної системи, іншими структурними елементами національної економіки та об'єктами зовнішнього середовища, спільна дія яких забезпечуватиме високий рівень соціальних стандартів, втримуватиме баланс інтересів суспільства, бізнесу і влади, оскільки лише за цієї умови можливе прискорення інноваційних процесів, підвищення інтелектуальної активності й, загалом, стійкий інноваційний розвиток економіки країни.

Перспективи подальших досліджень полягатимуть у формуванні методологічних підходів щодо дослідження складових інноваційної моделі продовольчого комплексу.

агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі. – К.: ІАЕ УААН. – 2002. – С. 335-345.

13. Саблук П. Т. Стратегія сталого розвитку та структурно-інноваційної перебудови української економіки (2004–2015) // Економіст. – 2004. – №5. – С. 27-46.

14. Федулова Л. І. Інноваційна система аграрної сфери України / Л. І. Федулова // АроІнКом. – 2012. – №1-2. – С. 53-62.

15. Музика П. М. Підвищення ефективності інноваційної підприємницької діяльності в продовольчій сфері / П. М. Музика // Економіка АПК. – 2005. – №6. – С. 64-67.

16. Тарасюк Г. М. Деякі аспекти планування інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості / Г. М. Тарасюк // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23-24 жовт. 2008 р.) : у 3-х ч. / РПС України. – К.: РВПС України НААНУ, 2008. – Ч. 2. – С. 169-171.

17. Коденська М. Ю. Методичні підходи до оцінки інноваційного продукту аграрної науки / М. Ю. Коденська, Н. М. Перепелиця; ННЦ «Ін-т аграр. економіки» УААН, Ін-т овочівництва і баштанництва УААН. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 76 с.

18. Дацій О. І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України / О. І. Дацій. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 428 с.

19. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств : монографія / С. М. Ілляшенко, О. А. Біловодська. – Суми: Унів. кн., 2010. – 281 с.

20. Панасюк Б. Прогнозування та регулювання ринку економіки / Б. Панасик // Економіка України. – 2000. – №9. – С. 26–39.

21. Каракай Ю. Роль держави у стимулюванні інноваційної діяльності / Ю. Каракай // Економіка України. – 2007. – №7. – С. 14-21.

21. Дейнеко Л. В. Прискорення НТП в харчовій промисловості / Л. В. Дейнеко // Основні напрями високоєфективного розвитку пореформеного агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі. – К.: ННЦ ІАЕ, 2002. – С. 379-383.

22. Крисанов Д. Ф. Агропродовольча продукція в координатах якості та безпеки / Д. Ф. Крисанов // Економіка АПК. – 2011. – №1. – С. 12-19.

23. Крисанов Д. Ф. Проблеми і перспективи інноваційного розвитку харчової промисловості / Д.Ф. Крисанов // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23-24 жовт. 2008 р.): у 3-х ч. / РПС України НААНУ. – К.: РВПСУ НААНУ, 2008. – Ч. 2. – С. 54-59.

24. Борщевський П. П. Доктринальні засади розвитку харчової промисловості України на тривалу перспективу / П. П. Борщевський // Основні напрями високоєфективного розвитку пореформеного агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – С. 335-345.

25. Борщевский П. Пищевая промышленность Украины: современные тенденции и перспективы развития / П. Борщевский, Н. Сичевський, В. Троян // Экономика Украины. – 2003. – №8. – С. 45-49.

26. Лебединська О. Ю. Міський продовольчий комплекс: організація та управління / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2003. – 271 с.

27. Національна інноваційна система України: проблеми і принципи побудови / Макаренко І. П., Копка П. М., Рогожин О. Г., Кузьменко В. П. / За наук. ред. І. П. Макаренка. – К.: Інститут з проблем національної безпеки. 2007. – 520 с.

28. Білозубенко В. С. Інноваційна система Європейського Союзу: особливості формування та розвитку / В. С. Білозубенко; [наук. ред. О. Б. Чернега]; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – 455 с.

Коваленко Ольга Владимировна

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПОДХІД К ПОСТРОЕНІЮ МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО КОМПЛЕКСА

На основі обобщення теоретического наследия относительно инновационных систем и концепций инновационного развития мировых экономик, обоснованы предпосылки и целесообразность построения мезосреды инновационного развития продовольственного комплекса в Украине. Определена архитектура, ее составляющие и условия возможного ускорения инновационных процессов в этой сфере экономики. Отмечено, что прогресс в продовольственном комплексе всегда определяется революционными научно-техническими достижениями общества. Цель статьи – на основе обобщения научного наследия относительно инновационных систем и концепций инновационного развития мировых экономик, обосновать предпосылки и целесообразность построения мезосреды инновационного развития продовольственного комплекса в Украине, определить архитектуру, ее составляющие и условия возможного ускорения инновационных процессов в этой сфере экономики. Установлено, что, несмотря на низкие текущие макроэкономические показатели, за последние пять лет наблюдаются инновационные рынки в отдельных отраслях продовольственного комплекса. Среди них – масложировая отрасль, которая изменила свой статус из отсталой в бюджетообразующую в экономике страны. Причиной ее стремительного развития является удачное сочетание взаимосвязанных составляющих – науки, производства и бизнеса. Аргументировано, что препятствует инновационному развитию продовольственного комплекса – несовершенство всей его инновационной системы. Выявлены причины замедления инновационных процессов. Наличие указанных тенденций в продовольственном комплексе обусловило

необходимость анализа и синтеза системы инновационного развития этого сегмента национальной экономики. Выявлено, что развитие научно-технического прогресса на протяжении последнего десятилетия изменил существующие представления о критериях комплексообразования продовольственного комплекса. Структуру инновационной системы продовольственного комплекса Украины предложено понимать как совокупность взаимосвязанных функциональных блоков, их связей с подотраслями продовольственного комплекса, подсистемами национальной инновационной системы, другими структурными элементами национальной экономики и объектами внешней среды. Совместное действие всех составляющих должна обеспечивать высокий уровень социальных стандартов, удерживать баланс интересов общества, бизнеса и власти. Только при этих условиях возможно ускорение инновационных процессов, повышение интеллектуальной активности и, в целом, устойчивое инновационное развитие экономики страны.

Ключевые слова: продовольственный комплекс, инновационное развитие, научно-технический прогресс, национальная инновационная система.

Kovalenko O.

THE CONCEPTUAL APPROACH TO THE CONSTRUCTION OF A MODEL OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE FOOD INDUSTRY

On the basis of generalization of theoretical heritage concerning innovative systems and innovative concepts for the world economy, prerequisites and expediency of constructing meso-environment food complex innovation development in Ukraine have been substantiated. The architecture, components, and conditions of a possible acceleration of innovation processes in this sphere of the economy have been outlined. It has been noted that progress in the food complex is always determined revolutionary scientific and technological achievements of society. The aim of the article is to ground conditions and feasibility of constructing meso-environment of innovative development of food complex in Ukraine based on a synthesis of scientific results on innovative systems and innovative concepts for the world economy, to outline the architecture, components and conditions of possible acceleration of innovation processes of the economy. It has been found that despite the low current macroeconomic performance over the past five years an innovative there is breakthrough in some sectors of the food complex. Among them - the oil and fat industry - it changed its status from backward to budget-forming in the economy of the country. The reason for its rapid development is a good combination of interconnected components - science, industry and business. It has been proved that imperfection of all innovation system hinders the innovative development of food complex. The factors hindering innovation processes have been identified. The presence of the aforementioned trends in food sector necessitated the analysis and synthesis of existing innovative development of Ukraine in this segment of the national economy. It has been revealed that the development of scientific and technological progress over the last decade has changed the existing ideas about the criteria of complex formation of food complex. It has been suggested to understand the structure of the innovation of the food industry of Ukraine as a set of interrelated functional blocks, their relationships with sub-sectors of the food complex subsystems of the national innovation system, other structural elements of the national economy and the objects of the environment. The combined action of all components should ensure a high level of social standards, keep the balance of interests of society, business and government. Only under this condition it is possible to accelerate innovation processes, to increase intellectual activity and have generally stable innovative development of the economy.

Keywords: food complex, innovative development, scientific and technological progress, national innovation system.

Одержано 05.04.2015 р.